

A FORRADALOM MOZARTJAI

Hallgatom
az utca
zajt,
táruló szívvel fordulik feléje:
mint az óceán odaát,
úgy zúg a forradalom zenéje.
E zene
mindent tehet.
E zene: férfiaság.
Épp olyan mint Castro lehet
és lelkesítő, akár csak Mozart.
E zene
szerteviszi
Castro beszéde hullámain.
E muzsikát
az is hiszi,
ki most nem lehet vélem itt.
Obreros
campesinos —
legjobb fiai a népnek,
a forradalom mozartjai,
kik
a zenész
nyomába lépnek.
A forradalom mozartjainak ellenei
voltak is mindig.
De a mozartok nem nyugosznak,
és győznek,
győznek
mind a sírig.
Emberek, olajos svájcisapkák,
s sombrerok, miket szalmából fonnak —
ezek nem operettkatonák,
ez oratóriuma új kornak!

E zene:
madárnak szabad szárnya,
a zenében minden szent,
szabad.
Ha valaki hamisan játssza —
a zene fölmentést nem ad.
Tudom, ha megszólal a zene,
sok urat
kíráz a hideg,
s csillárok pislogó szeme
a tengeren túl
villózva
remeg.
Hogy?
Hogy a kemény zenének
nem nagyon örülnek önök?
A muzsikán
nem maguk győznek —
a zene győz
maguk fölött!
Nem akarok én tapsot,
dicsőséget,
mely továbbáll,
azt akarom, ha kell, legyen ott,
hol a forradalom kara muzsikál.
Legyen a hangjegy
célgömb a puskámon.
Nem akarok ennél többet
és a harcot becsülettel állom.
S majd késő ivadékok mondják,
hogy a szent zenében hittem én
és voltam új, forradalmi Mozart,
s nem Salieri a harc idején!

FERENCZ GYÓZÓ FORDÍTÁSA

BALÁZS BÉLA TANULMÁNYAI

„Osztályöntudatban a világ minden szellemi munkásával, minden munkásával is egyenlő érzem magam, ugyanakkor, bár húsz esztendeje idegenben járok és többnyire németül írok, mégis és mindenhol magyar vagyok, mert generáció-öntudatban csak magyar vonatkozásban van.” Egyik Babits Mihálynak szánt „távolból küldött levelében” írja ezt Balázs Béla 1938-ban, megfogalmazván sokoldalú munkásságának legbensőbb lényegét. Ez volt nyilván a Kossuth Kiadónál megjelent több mint 300 oldalas kötet szerkesztési elve, de visszatér a fenti vallomás megvalósult programként az egyes írásokban is.

A „generáció-öntudat” a Szegeden született, s innen indult Balázs Bélát a Nyugat első nemzedékéhez köti: Adyhoz, Babitshoz, s a közös munka révén legszorosabban Bartók Bélához. A hozzá frott levelek mindegyike értékes dokumentum az egykori közös küzdelmekről, mint például a kék-szakállú herceg vára és a Fából faragott királyfi keletkezéséről, viszontagságos színreviteléről, ugyanakkor tanulmányértékű is a Bartók népiességével, népzene-kutató tevékenységével kapcsolatos gondolatok révén. Amit Babitsnak és Babitsról írt, találó jellemzés volt egy egész nemzedék emberi-művészi útkezeséről; aggodalommal, a tehetségnek járó tisztelettel és nagyszerű élelátással szól az írónak a valóság elől való meneküléséről és a menekülőkről: „Menekvésükkel mutattak rá arra, aminek nem akartak tanúi lenni. Hiába beszéltek másról. Ezt gyakran olyan pontosan tették, hogy egyszerűen leolvasható, mi az, amiről nem beszélnek. For-

VASÁRNAPI KÖNYVSZEMLE

dított mágnesűk. A délre mutató nyíl is eligazít”. Erősen foglalkoztatták a poetika problémái; a lírai érzékenységről és a hasonlatról írt „töredékes jegyzetek”, inkább csak a kérdést akarják helyesen beírni, hogy „módszeres poetika” megírására nem került sor.

A szellem emberét kulturális fejlődése „intellektuális internacionalistává” növeszt; eddig Balázs Béla már ifjúkorában eljutott legjobb nemzedéktársaival, ez az állapot megkönnyítette hasonló irányú fejlődését politikai, világnézeti téren. Dosztojevszkij, Hauptmann után méltatja Rosa Luxemburgot is. A 20-as évek elején pedig őt is rabul ejti a zseniális új művészet, a film.

A tanulmánykötet harmadik része a filmesztétika és filmkritika gazdag, s világszerte méltatott, úttörő munkásságából ad igazán csak ízelítőt a film művészi sajátosságairól, pszichológiai hatásáról, az üzleti és politikai érdekek érvényesülésének módjáról, folyamatairól, a szocialista realista filmről esik szó, majd a filmtörténet olyan halhatatlanságai, mint Asta Nielsen, Pola Negri, Greta Garbo, Charlie Chaplin.

Materialistának, marxistának vallotta magát Balázs Béla, büszke is volt erre, ugyanakkor a kötetben közölt írásaiban sikerült elkerülnie a merev, dogmatikus ítélkezés veszélyeit (talán csak az avantgardizmussal szemben volt igaztalan); érdeklődésének, elemző módszerének sokoldalúságát jelzik alkotáslélektani és műfajelméleti írásai, melyek mélyén ott van az alkotó szellem és egyéniség tiszte-

lete. Ez a kritikai és emberi magatartás a legszebb örökség és feltétlenül folytatandó, ahogy ezt maga Balázs Béla is óhajtott: „Nem az életet szűnik meg. Csak én hullok le róla, a tovább száguldó gályáról. Majd más ül az üres evezőpadra, és minden tovább él, amit én akartam, én szerettem, én éltem. Megtettem kötelességem, és nem hiába volt.”

Csaplár Ferenc

Hidas Antal

GRÓFI AJÁNDÉK

Az első világháborúban történt. Jött a hír: egy grófnő látogatja meg a tomszki hadifoglytábor. Grófnő Magyarországról.

Előző nap a tiszt barakkokat járta. Novákék legénységi barakkjába a fürge Horváth Pista hozta a hírt: mit kapnak a tiszt: cipőt, ruhát, fehérneműt — ingyen; pénzt — száz, kétszáz, ötszáz rubelt.

— Mi is kapunk valamit? — kérdezte a lerongyolódott baka, Bojtár Imre komoran.

— Hát persze! — mondta Horváth Pista. — Hiszen olyan az, mint a főfőherceg. Megy előtte egy kozák ezredes. Mellette egy tábornok, utána egy osztrák ezredes meg egy magyar vezérkari kapitány, meg a fene tudja ki, aki fölírja: kinek mi kell?

— Szép?

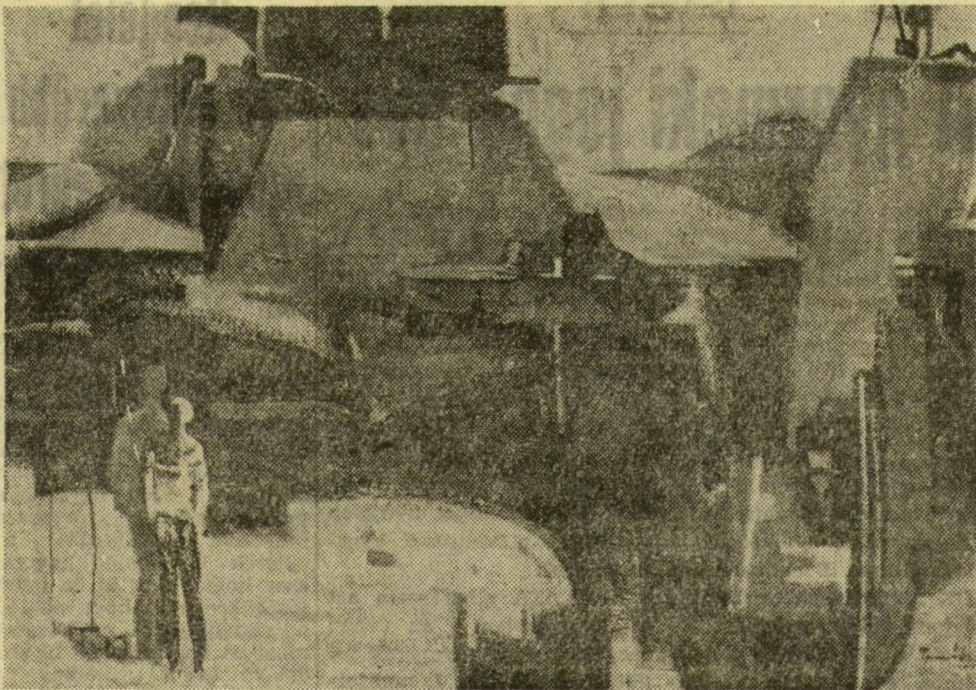
— Hogy szép-e? — Horváth Pista elgondolkodott — Mint tavaszi szán — akkor a pacsirta madár. Az ember fölnezi rá és — elfelejti. Mi mást csinálhatna vele?

Valaki felnevetett. Magányosan, indokolatlanul hangzott a nevetés, a homályos, agyonzsúfolt legénységi barakkban.

— Azt mondta, jövő héten a tiszt urak már meg is kapják a ruhaneműt. A pénzt egy hónap múlva.

— És a legénység mit kap? — kérdezte Csordás Gábor.

— Nem tudom. Ha az a, hogy mondjam, grófnőúrholgy csinál értünk

TÁRSAS ERVIN

ÉPÍTKEZÉS

Bosszús arcú nyúlt a telefonkagyló után.

— Tessék, Szörény... — szeme csillogni kezdett, elmosolyodott! — Kösönöm Szabó úr, nagyon köszönöm... Igen, munka után... okvetlen beugrom... mindegyikből, természetesen!

Óvatosan tette helyére a kagylót. Egy ideig még bámulta, szája sarkán mosoly. Amikor tárcsájért nyúlt, elkomolyodott. Magas homlokát ráncolva, átszámolta a pénzt. „Hetven forint — kevés. — Elhetek három napig kenyéren... bár még van zsír... és ha csak reggel izom kávét? Eh, úgysem jó... Talán egyet félre teszek...”

Azt a feketét két éve már kézbe vette Ausztriában, de az utolsó húsz sillinget nem költhette rá. És most itt van, csak húsz forint!

Sűrűn pislogott az órájára, pedig más-kor öt óra után úgy kellett a többieknek elrúgdalni az íróasztalától. „Ha mindhármát megveszem, éppen kilencven lesz! A feketét a har-

Csonkaréti Károly

ÜVEG-CSEREPEK

dik polcra teszem... nem, inkább a negyedikre, szem-magasságba!”

Látta könyvespolcát, hol a kis csoportokban sorakozó könyveket meg-megszakította a karcsú üvegű Kord-vodka. a kódexlap-címkejű Slvignac-brandy, a Courvoisier, Napoleon szilüettjével, megannyi különös formájú és címkejű, apró üveg. Miniatur hasonmásai nagyra-nőtt társainak.

Es érintetlenek. Mindegyikben az eredeti ital!

Sok fáradozásába került összeszedni. De megértte!

Rohant a villamoshoz. Nagy utat kellett megtennie, mert a belváros távol esett munkahelyétől. Félórán belül óvé a Vat 69, ez a sötétzöld, hosszú nyakú, pocakos whiskys üveg, melynek fekete címkéjén világítanak a fehér, elnagyolt betűk és számok. Olyan érzése támadt, mint ka-

rácsonyok ajándékvárosakor.

Szédukt, amikor tenyerébe helyezte a Vat 69-es apróságot. Csak a miniatűr üveget látta élesen, vörös pecsétjét, különös formáját. De kezébe vette a White Horse-t is.

Akkor a kereskedő eleje tette a Marni-ert.

— Mindössze hatvanöt a három, — mondta mosolyogva. „Ha van öt! — morfondírozott magában, miközben markolta a címke Marni-ert. Nem lehet itthagyni! Az ebédem be van fizetve! És nem árt, sőt, egészséges, ha néhány napig nem vacsorázom!”

— Blokkolja le, kérem — mondta. — Természetesen, mindhármát és köszönöm az értesítést, Szabó úr.

Siettetten volna a villamost, de csak háromnegyed óra múlva ért haza. „Leülök, rágyújtok... először csak az asztalra teszem... és megmutatom Varró-

nak... talán lefényképezi...”

A társbérletével a közös hallban találkozott.

— Siessen, Szörény úr, vendégei vannak.

— Vendégek? — Benyitott. A fotelekben két régi barátja, volt iskolatársa terpeszkedett.

— Micsoda meglepetés! — kiáltott örömmel.

Hirtelen a könyvespolcra pillantott. Azonnal észrevette, hogy hiányzik néhány üveg.

Kikerekedett a szeme, előntötte a forróság.

— Mit csináltak?

Kifosztottak? — ordított. Vendégei mögött állt az alacsony asztal, rajta az üres üvegek. Ráborult az asztalra és zokogott. Ahogy teste meg-megrándult, legurult egy-egy apró kiürült üveg a padlóra. Némelyik csörömpölve hullott szilánkjaira. A két osztálytárs megütötte tanácsalkodott.

— Hát ezt meg melle? — kérdezte az egyik.

— Ugyan, öregem, nem volt az összesen egy liter sem, amit megittunk! — mondta a másik.

— Hoztunk egy demizsonnal, valódi Villányit!

Másnap viszonylag rendes reggelt kaptak. Hat kockacukrot a „csajá”-nak keresztelt forró vízhez; egy félkiló fehér kenyeret, jó szagút, és egy deka hármas vaját. Senki sem tudott ellenállni: egyszerre ettek meg mindent. A fehér kenyértől, vajtól, de főleg a cukortól melegük lett. Kipirultak. Újra reménykedtek, ernyedten, mosolyogva: grófnő...

Kicsapódott az ajtó. Megjelent a kozák ezredes. Mögötte lépegetett, derékhoz tapadó bundában a grófnő. Rékhoz, helyes, szépasszony, vagy talán még leány. Mellette udvariasan, ősz bajuszát simogatva az orosz tábornok és még egy ember, civil, nehé, földig érő fekete kabátban: mögöttük a fogoly osztrák ezredes és még néhány előkelő fogoly tiszt, a tábor „belső” parancsnoksága.

— Szmirno! — kiáltott az őrség előrefutó parancsnoka.

A grófnő szemérmesen mosolygott. Tiltakozott, hogy őt, a finomra szabott, szinte légies nőnemű lényt ilyen vezénylési dörgéssel vezessék be.

— Vigyázz! Sorakozó! — küldte Novák visszhangként, de magyarul a parancsot.

Ropogás. Dübörgés. Néhány másodperc múlva kétszázkilencvenhat fogoly áll egymással szemben, két oldalon, a priccsek előtt.

A rengeteg sárga, kimerült arcú ember, rongyos ruha azt az érzést kelte a grófnőben és kíséretében, hogy az a kétszázkilencvenhat valaki, aki itt áll, nem teljes értékű ember; nem érdemes, nem is lehet úgy bánni vele, mint teljes értékűvel.

Olyan csönd támadt, hogy a grófnő csilingelő hangja, „Jó reggelt kívánok!” — sértetlenül elért a barakk